

С. М. Пісарєв

Науково дослідницький Центр учнівської молоді

НОВІ І РІДКІСНІ ВИДИ ПРІСНОВОДНИХ ЧЕРЕВОНОГИХ МОЛЮСКІВ БАСЕЙНУ РІЧКИ СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ ТА ЗАХОДИ З ЇХ ОХОРОНИ

Для басейну р. Сіверський Донець (східна Україна, басейн р. Дон) вперше наведені *Bithynia producta* (Moquin-Tandon, 1855), *Anisus strauchianus* (Clessin, 1886), достовірно виявлений *Lymnaea quereatiniana* (Servain, 1881). Для Донецької області вперше вказані 5 видів, достовірно виявлені 4 види, для Харківської області вперше наведений 1 вид червононогих прісноводних молюсків. Пропонуються для внесення в список тварин, що охороняються, в Донецькій обл. *Contectiana contecta*, *Lithoglyphus naticoides naticoides*, *Lymnaea corvus*, *Lymnaea callomphala*, *Aplexa hypnorum*, *Anisus strauchianus*, *Armiger bielzi*.

Ключові слова: басейн річки Сіверський Донець, нові види, рідкісні види, прісноводні молюски

S. N. Pisarev

Students Scientific Research Centre

NEW AND RARE FRESHWATER GASTROPODE MOLLUSKS SPECIES FROM THE SEVERSKY DONETS RIVER BASIN AND MEASURES ON THEIR PROTECTION

For the Seversky Donets river basin (eastern Ukraine, the Don river`s basin) for the first time we found *Bithynia producta* (Moquin-Tandon, 1855), *Anisus strauchianus* (Clessin, 1886). It also *Lymnaea quereatiniana* (Servain, 1881) was authentically found. For Donetsk region 6 species were found for the first time, three species were authentically found, for Kharkov 1 gastropoda freshwater mollusks species is described for the first time. *Contectiana contecta*, *Lithoglyphus naticoides naticoides*, *Lymnaea corvus*, *Lymnaea callomphala*, *Aplexa hypnorum*, *Anisus strauchianus*, *Armiger bielzi* are suggested to enter the list of animals under protection in Donetsk region

Key words: the Seversky Donets river basin, new species, rare species, freshwater gastropod mollusks

УДК 594. 5

К. М. РИБКА

Інститут екології Карпат НАН України
вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна

БІОТОПІЧНИЙ РОЗПОДІЛ НАЗЕМНИХ МОЛЮСКІВ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОЇ ЧАСТИНИ МАЛОГО ПОЛІССЯ (ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Досліджено біотопічний розподіл наземних молюсків у природоохоронних територіях Львівської області, а саме ботанічної пам'ятки природи "Коло Бадівського", загальнозоологічного заказника "Пукачів", заповідного урочища "Борове" та у похідних типах рослинності цих територій. Список фауни наземних молюсків нараховує 29 видів, які належать до 14 родин та 23 родів.

Найбільше видове різноманіття формується на ділянках мішаного лісу (заказник "Пукачів") та в затінених місцях і окраїнах лісу. Найменше видове різноманіття спостерігається у похідних типах рослинності урочища "Борове" на мезофільних і пустищних луках.

Ключові слова: наземні молюски, заповідні території, Мале Полісся, Львівська область

Завдання цього дослідження – встановити особливості розподілу наземних молюсків у різних типах біотопів Мале Полісся у залежності від типів рослинності.

Матеріал і методи досліджень

Матеріалом для роботи слугували збори молюсків на дослідних ділянках, які репрезентують умовно-корінні, мішані ліси та післялісові луки (суходільні, заплавні).

Збір матеріалу проводили у різних типах біотопів. Класифікація типів рослинності основана на роботах “Географія рослинного покриву України” [6], “Современная наука о растительности” [3].

При кількісному підрахунку на пробних площадках в усіх біотопах брали по три ґрунтові проби (на відстані 5–10 м) розміром 25×25 см. Усі збори опрацьовували в камеральних умовах. Черепашки наземних молюсків ідентифікували за допомогою визначників [2, 5].

Для характеристики угруповань використовували наступні показники: кількість видів, склад і структура комплексу домінуючих видів, частка яких більша 8%, індекс Жакара.

Для порівняння видового складу наземних молюсків у різних типах біотопів використовували кластерний аналіз із застосуванням програми PAST v.179. Дендрограму будували за методом парного порівняння (paired group) з використанням індексу Чекановського-С'єренсена (Dice). Стійкість дендрограми перевірено методом Bootstrap аналізу з використанням 1000 перестановок.

Результати досліджень та їх обговорення

Згідно даних ревізії фондової колекції Державного природознавчого музею НАН України (м. Львів) (черепашкові види) та матеріалами власних даних (безчерепашкові та черепашкові види), на досліджуваній території зареєстровано 67 видів наземних молюсків, які належать до 19 родин і 38 родів [4].

Проаналізовано зв'язок угруповань наземних молюсків із рослинним покривом деяких природоохоронних територій Малеого Полісся та у похідних від них типах рослинності. Досліджувані ділянки відрізнялися за різним типом лісорослинних умов та рівнем зволоженості. Малакофауна у різних типах біотопів була відмінна як за видовим складом (табл. 1), так і за індексом фауністичної подібності (Чекановського-С'єренсена) (табл. 2). Це свідчить про те, що території дослідження є досить відмінними за рослинним покривом і походженням (корінні чи похідні). Склад наземних молюсків у підстилці залежить від складу деревостою і розвитку трав'яного покриву [1, 7].

Таблиця 1

Розподіл наземних молюсків у різних типах рослинності Малеого Полісся

Родина/Вид	Територія дослідження			Фітоценоз					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Succineidae									
<i>Oxyloma elegans</i> (Risso, 1826)	+	-	-	+	+	+	-	-	-
<i>Succinea putris</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	+	+	+	-	+	-
<i>Succinea oblonga</i> (Draparnaud, 1801)	+	-	-	+	-	+	-	+	-
<i>Oxyloma sarsii</i> (Esmark, 1886)	+	-	-	-	+	+	-	-	-
Valloniidae									
<i>Vallonia pulchella</i> (Müller, 1774)	+	+	+	-	-	-	+	+	+
Cochlicopidae									
<i>Cochlicopa lubrica</i> (Müller, 1774)	+	+	+	-	-	-	+	+	+
<i>Cochlicopa nitens</i> (Gallenstein, 1848)	-	-	+	-	-	-	+	+	-
Pupillidae									
<i>Pupilla muscorum</i> (Linnaeus, 1758)	-	+	-	-	-	-	+	+	+
Buliminidae									
<i>Chondrula tridens</i> (Müller, 1774)	-	+	-	-	-	-	+	+	+
Clausiliidae									
<i>Lacinaria plicata</i> (Draparnaud, 1801)	+	-	+	+	+	-	-	-	-
<i>Bulgarica cana</i> (Held, 1836)	-	+	+	-	-	-	-	-	+
Gastrodontidae									
<i>Zonitoides nitidus</i> (Müller, 1774)	+	-	-	+	+	+	-	+	-

Продовження таблиці 1									
Limacidae									
<i>Limax maximus</i> (Linnaeus,1758)	+	-	-	+	-	-	-	+	-
Agriolimacidae									
<i>Deroceras leave</i> (Müller,1774)	+	-	-	-	-	-	-	+	-
Arionidae									
<i>Arion subfuscus</i> (Draparnaud,1801)	+	-	-	+	+	+	-	-	-
<i>Arion fasciatus</i> (Nillson,1823)	-	-	-	+	-	+	-	+	-
Helicidae									
<i>Helix pomatia</i> (Linnaeus,1758)	+	-	-	+	+	-	-	-	-
<i>Faustina faustina</i> (Rossmässler, 1835)	+	-	-	+	-	-	-	-	-
<i>Helix lutescens</i> (Rossmässler, 1837)	-	+	-	-	-	-	-	+	+
<i>Cepea vindobonensis</i> (Férussac, 1821)	+	+	-	-	-	-	-	-	+
<i>Cepea hortensis</i> (Müller, 1774)	+	+	-	-	+	-	-	+	+
Hygromiidae									
<i>Pseudotrachia rubiginosa</i> (A. Schmidt,1853)	-	-	-	+	+	+	-	+	-
<i>Helicopsis striata</i> (Müller,1774)	-	+	-	-	-	-	+	-	+
<i>Trichia hispida</i> (Linnaeus,1758)	+	-	+	+	+	+	-	-	-
<i>Helicella candicans</i> (Pfeiffer, 1774)	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Monacha carthusiana</i> (Müller,1774)	-	-	+	-	-	-	-	-	-
<i>Euomphalia strigella</i> (Draparnaud, 1801)	+	-	+	+	+	-	+	+	-
Zonitidae									
<i>Nesovitrea hammonis</i> (Strom,1765)	+	-	+	+	-	-	-	-	-
Bradybaenidae									
<i>Bradybaena fruticum</i> Müller, 1774	+	-	+	+	+	-	-	+	-
Загальна кількість видів	9	20	13	16	12	9	7	16	8

Примітки: 1 – загальнозоологічний заказник “Пукачів”; 2 – ботанічна пам’ятка природи “Коло Бадівського”; 3 – заповідне урочище “Борове”; 4 – природні нітрофільні угруповання затінених місць і окраїн; 5 – чагарниково-лучні комплекси; 6 – мезофільні (справжні луки); 7 – пустищні луки і пустища; 9 – вторинне насадження сосни звичайної.

Таблиця 2

Особливості видових і структурних параметрів малакоценозів

Показники	Територія дослідження			Фітоценоз					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кількість видів	9	19	13	16	12	9	7	16	8
Домінуючі види	4	5	5	5	4	4	4	5	4
Індекс Чекановського-С’єренсена	0,64	0,95	0,37	0,76	0,74	0,76	0,65	0,51	0,95

Висновки

На досліджуваних територіях зареєстровано 29 видів наземних моллюсків. Зважаючи на те, що основні дослідження проведені лише протягом одного вегетаційного сезону (літо 2011 р.), наведені списки не є вичерпними, а значну їх частку становлять широко розповсюджені звичайні для Європи види.

На ділянках лісу з досить високою вологістю і запасом органічних речовин у ґрунті (заказник “Пукачів” та похідні території) різноманітність видів та індекс Чекановського-С’єренсена найвищі; найменше видове різноманіття у похідних типах рослинності урочища “Борове” (мезофільні луки і пустища), де спостерігається помітний вплив антропогенного навантаження.

1. Байдашников А. А. Наземные моллюски Закарпатской области и их распространения по основным ландшафтам и растительным сообществам / А. А. Байдашников // Новые данные по систематике и экологии моллюсков. Зоологический ин-т АН СССР. – Л., 1985. – С. 44–66.

2. *Лихарев И. М.* Наземные моллюски фауны СССР./ И. М. Лихарев, Е. С. Раммельмейер. – М.–Л. : Изд-во АН СССР, 1952. – 511 с.
3. *Миркин Б. М.* Современная наука о растительности: Учебник / Б. М. Миркин, Л. Г. Наумов, А. И. Соломещц. – М. : Логос, 2001. – 264 с.
4. *Сверлова Н. В.* Наукові колекції Державного природознавчого музею / Н. В. Сверлова. – Львів : Вид-во Держ. природознав. музею, 2004. – 220 с.
5. *Сверлова Н. В.* Визначник наземних моллюсків заходу України / Н. В. Сверлова, Р. І. Гураль. – Львів : Вид-во Держ. природознав. музею, 2006. – 226 с.
6. *Шеляг-Сосонко Ю. Р.* География растительного покрова Украины / Ю. Р. Шеляг-Сосонко, В. В. Осычнюк, Т. Л. Андриенко. – Киев : Наукова думка, 1982. – 288 с.
7. *Шилейко А. А.* Наземные моллюски (Mollusca, Gastropoda) Московской области / А. А. Шилейко. // Почвенные беспозвоночные Московской области. – М. : Наука, 1982. – С. 144–169.

К. М. Рыбка

Институт экологии Карпат НАН Украины

БИОТОПИЧЕСКОЕ РАСПРЕДЕЛЕНИЕ НАЗЕМНЫХ МОЛЛЮСКОВ НА ТЕРРИТОРИИ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ ЧАСТИ МАЛОГО ПОЛЕСЬЯ (ЛЬВОВСКАЯ ОБЛАСТЬ)

Приведены результаты изучения видового состава фауны наземных моллюсков некоторых природоохранных территорий Львовской области, а именно ботанической памятки природы "Коло Бадивського", общезоологического заказника "Пукачив", заповедного урочища "Борове". Список фауны наземных моллюсков насчитывает 29 видов, которые принадлежат к 14 семействам и 23 родам.

Наибольшее видовое многообразие формируется на участках смешанного леса (заказник "Пукачив") и в затененных местах и окраинах леса. Наименьшее видовое многообразие наблюдается в производных типах растительности урочища "Борове" на мезофильных и пустошных лугах.

Ключевые слова: наземные моллюски, заповедные территории, Малое Полесье, Львовская область

К. М. Rybka

Ukrainian Carpathians Ecology Institute NAS of Ukraine

BIOTOPICAL DISTRIBUTION OF TERRESTRIAL MOLLUSKS ON THE WOODLAND TERRITORY (LVIV REGION)

The species composition of terrestrial snails in some protected areas of Lviv region (botanical nature monument "Kolo Badivskogo", zoological local reserve "Pukachiv", local reserve "Borove") is investigated. Malakofauna of Male Polissya is presented with 29 species of terrestrial snails which belong to 14 families and 23 genera.

The highest species diversity is formed in areas of mixed forest (reserve "Pukachiv") and in shaded areas and outskirts of forest. The lowest species diversity is observed in the derived types of vegetation on the tract "Borove", in mesophil meadows and grasslands.

Key words: terrestrial snails, Lviv region, Male Polissya, protected areas